

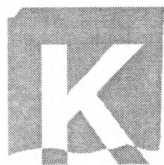
PRIKAZ KNJIGE ZDRAVKA ŽIVKOVIĆA, HRVATSKO NARODNO GRADITELJSTVO, SV. I., ISTOČNA HRVATSKA (SLAVONIJA, BARANJA, SRIJEM)

Zavod za zaštitu spomenika kulture,
Ministarstvo prosvjete, kulture i športa
Republike Hrvatske, Zagreb, 1992.

Ksenija Marković,

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture

Zagreb

ultura gradnje u ruralnim prostorima temeljena je na izravnom prenošenju iskustava. Gotovo do polovice 20. stoljeća cjelokupna vještina gradnje prenošena je predajom, tradicijom od znanja o izboru materijala iz obližnje prirode do načina gradnje. Smještaj u

prostoru ovisio je o potrebama i mogućnostima parcele ako nije bio reguliran kakvim vanjskim propisima. Nesvjestan, pravilan ekološki pristup tijekom gradnje, oblikovanja i korištenja prostora, pa i samog načina življenja - kojem se nostalgично vraćamo preko makrobiotičkih i drugih recepata kako su naši stari jeli, živjeli, radili - pomaže nam shvatiti prednosti ruralnog pristupa životu i bivstvovanju. Kroz narodno graditeljstvo spoznajemo vrijednosti humanog oblikovanja, vrijednosti pojedinih prirodnih materijala kao što je drvo, kamen. Njihova boja i tekstura postaju značajni. Sada kad gubimo u vidnom horizontu pitome krajolike zidajući višekatnice i zatvarajući vidike, spoznajemo vrijednost prostora i vrijednost humanoga gradnje. Snažan lom s tradicijom koji nastaje nakon industrijske revolucije, forsirana industrijalizacija nakon drugoga svjetskog rata i kroz to zapostavljanje poljoprivrede, privremeno radno iseljenišvo, djelovalo je i djeluje na rastakanje kulturom oblikovanja krajolika. Novi uzori koje unose povratnici s rada iz inozemstva, uglavnom su alpski stilovi kuća novih oblika, a funkcionalno drugačijih rješenja od nekadašnjih. Prepoznatljiva je uniformnost stila. Koliko, i jesu li "uvozna" rješenja optimalno iskorištena, s obzirom na tradicije u kulturi stanovanja i s obzirom na tip poljoprivrede, pokazuju ispitivanja etnologa V. A. Muraj: *Živim, znači stanujem* (Zagreb, 1989.). Zdravko Živković, dipl. ing. arh., autor knjige pod naslovom "Hrvatsko narodno graditeljstvo", držeći se terminologije A. Freudencicha, nastavlja započeti, vrlo utemeljen rad značajnoga hrvatskog arhitekta kojeg često citira a i preuzima njegov način razmišljanja. Ovo je prvi svezak u kojem je prikazano graditeljstvo dijela istočne Hrvatske, koja je pod naletom srbo-vojnih i četničkih hordi tijekom 1991. i 1992. jedno među najviše stradalim prostorima Hrvatske. Već sama fotografija pitomog, ušorenog sela Nuštar (toliko spominjanog mjesta gdje su vodene borbe tijekom 1991. i 1992.), snimljena u zimsko jutro, koje otkriva nježne boje pročelja pravilno poredanih zgrada uz kolnik i drvodred, neke godine dok je još vladao mir u ovom naselju planiranom još u doba terezijanskih urbara, otkriva nam toplinu kojom autor polazi u istraživanje ovih, njemu tako dragih mjesta.

Svezak prvi ima 55 stranica, podijeljen je na predgovor, poglavlje o kući, zatim se govori o razvoju tradicijske slavonske kuće, tipologiji pročelja, ukrasima, dimnjačkim kapama, prozorima i vratima, sa zadnjim poglavljem: smjernicama za obnovu i gradnju u tradicijskom tragu. Uz to, iako bez podnaslova, prikazani su i katastarski planovi za pojedina naselja, kao npr. Slatnik, Novo Selo kod Vinkovaca, planirano tijekom prve polovice 19. stoljeća, te Komletinci, a među ostalim prikazan je i dio plana naselja Sarvaš.

U knjizi se nalazi karta koja prikazuje područja na kojima je provedena akcija "Istraživanja i fiksiranja stanja etnoloških spomenika" uz šezdesetak dobro odabranih fotografija. Bilo bi poželjno napisati kada je sakupljena grada za ovaj svezak, koliko je ukupno sakupljeno skica, opisa, otkupljeno pokretnog etnografskog blaga, kakva je sveukupna valorizacija tradicijske kulture ovoga područja, uputiti na njene vrijednosti. Druga karta približno označuje područje Hrvatske s istim ili sličnim tipološkim karakteristikama narodne arhitekture, što bi u sljedećim svescima bilo poželjno komentirati, dok nam zadnja karta prikazuje područja ratnih operacija i okupirana područja, kao i najveću koncentraciju stradalih naselja. Neka su hrvatska područja još uvijek "bijele mrlje" u prostoru, tj. nepoznanica u proučavanju tradicijske arhitekture i ruralnih prostora.

Takve nepoznanice su, npr., sjeverno jadransko područje, goransko područje, zagorsko i podravsko područje. Do sada je evidencija provedena u Lici, na dijelu Istre, te na većem području istočne Hrvatske, dijelom u srednjoj Dalmaciji. Pišući ovaj prikaz, ne mogu ne spomenuti etnologa Mariju Gamulin, konzervatora Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, pokretača ove, za etnologiju kao znanost vrlo značajne akcije, kojom su tijekom dvadesetak godina rada gradom i predmetima obogaćeni ne samo etnografski muzeji već je i sakupljen osnovni dokumentacijski materijal o seoskoj arhitekturi, pohranjen u zavodima za zaštitu spomenika kulture. Ekipe etnologa-konzervatora, arhitekata-konzervatora, etnologa-kustosa, geografa, studenata arhitekture i etnologije - a često se osjećala na terenu potreba za proširenjem ovoga multidisciplinarnog tima, filozofima i povjesničarima - uz to što su bili sudionici življenja na selu, svjedoci su svih vrijednosti oblikovanja ruralnih prostora.

Drugi oblici dokumentiranja vrijednosti ruralnih prostora uz akcije Istraživanja i fiksiranja stanja, etnoloških spomenika uvjeti su zaštite i konzervatorske smjernice unutar podloga prostorno-planskih dokumenata. Treba istaći i oblike evidencije spomenika kulture, koje su etnolozi regionalnih zavoda za zaštitu spomenika kulture u Hrvatskoj obavljali na terenima pojedinih općina, te su uz arheološke, profane, sakralne dokumentirani tzv. etnološki spomenici, tj. tradicijska, seoska, ruralna arhitektura i prostor.

Pojam etnološkog spomenika je širi pojam i nije dovoljno definiran te se tijekom rada kao adekvatniji pokazao naziv spomenik tradicijske arhitekture ili spomenik tradicijskoga graditeljstva.

Knjiga završava smjernicama za obnovu i gradnju u tradicijskom tragu, koji nas upućuje na draž nizanja kuća u ritmu, vrijednost osmišljavanja i uređivanja prostora u skromnim ljudskim omjerima.

Primljeno: 25. 5. 1992.

SUMMARY

“Croatian Traditional Rural Architecture” by Zdravko Živković

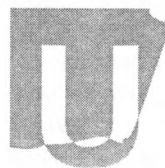
by Ksenija Marković

The author reviews the book “Croatian Traditional Rural Architecture” by the architect Zdravko Živković. The first volume of this extensive study is devoted to the architecture of East Croatia, a part of the country which suffered severe devastation during the 1991/92 war. The book presents the development of the traditional Slavonian rural home and the typology of its particular elements. The last chapter defines the directives for the restoration and reconstruction in the spirit of tradition. The book is illustrated with some sixty photographs.

TALIJANSKA UMJETNOST PRVE POLOVICE 19. STOLJEĆA- SLIKARSTVO IZMEĐU PROŠLOSTI I BUDUĆNOSTI

(Katalog istoimene izložbe održane u Palazzo Reale u Milanu, 20.II.-3.V.1992.)

Dajana Vlasić
Moderna galerija
Zagreb

povodu izložbe Talijanska umjetnost prve polovice 19. stoljeća, održane u proljeće ove godine, izdana je i opširna publikacija koja je pratila izložbu.

Katalog je koncipiran tako da pruži široku lepezu mogućih sinteza različitih aspekata talijanskog slikarstva prve polovice 19. stoljeća. Nije riječ, dakle, o publikaciji s monografskom ili specijalističkom zadaćom. Tekstualni dio sadrži pet eseja koji tretiraju isto razdoblje s naglascima na određenim pokrajinama, zatim biografski rječnik koji, također, nema monografski karakter, već daje kraće sinteze opusa i smješta umjetnika u kontekst talijanske pa i europske umjetnosti, te izbor bibliografskih jedinica. Izvrsne reprodukcije u boji prate koncepciju izložbe grupiranjem djela stilski i tematski. Izložba i katalog nisu poticaj za veća istraživanja i opširnije publikacije (npr. La pittura in Italia-800a cura di E.Castelnuovo, Milano, 1991.), već su određena sinteza tih istraživanja, ali i eventualni poticaj većim monografskim istraživanjima.

Potrebno je svakako podsjetiti da je u istom prostoru prije godinu dana održana izložba posvećena lombardskom settecentu. Taj tijek izložaba nije bez koncepcijske povezanosti: potkraj 18. stoljeća, u kasnom baroku nastaje odlučna promjena i prekid s dotadašnjim načinom rada, u smjeru klasicizma, spremnog da se pomiješa s arhaizmom ili čak primitivizmom. Podnaslov Slikarstvo između prošlosti i budućnosti označava specifičnost ovog razdoblja u umjetnosti s obzirom na eklektičnost, ali i na početak moderniteta.

Umjetnost 19. stoljeća ne doziva odmah u svijest talijansku umjetnost kao što bi to bilo s prethodnim razdobljima. Stoga je znakovita ova velika izložba i katalog kojima se nastoji potvrditi kontinuitet značenja talijanskoga kulturnog, ne samo likovnog života. u tom smislu ona se nalazi na liniji izložbe posvećene talijanskoj umjetnosti prve polovice 20. stoljeća, održane prije tri godine u venecijskoj palači Grassi. U katalogu venecijske izložbe Pontus Hulten, ne bez potvrdnih argumenata, postavlja pitanje “Je li ovo talijansko stoljeće?” Iako se u tekstovima ovoga kataloga ne postavlja tako tendenciozno pitanje, značenje talijanske umjetnosti ovog razdoblja se revalorizira. Rim, kao jedno od talijanskih umjetničkih središta, posebno je instruktivan u tom smislu zbog svog internacionalnoga karaktera i kozmopolitskog duha. Milano, Napolconov grad, godinama je pod utjecajem svih značajnijih događaja u Europi. Accademia dei Pugni, časopis “Il caffè”, pisci kao što su braća Verri i Cesare Beccaria, te pjesnik Parini profiliraju kulturni život Milana na kraju 18. i s početka 19. stoljeća. To je početak moderniteta u talijanskoj književnosti. U takvom okružju djeluje A. Appiani, jedan od najznačajnijih talijanskih slikara ovog razdoblja, kojeg Napolcon imenuje